

OTA-ONA FARZAND TARBIYASIDA SHAXSIY NA'MUNA SIFATIDA

*Qandimova Dilbar Choriyevna**Buxoro viloyati Buxoro tumani 52-maktab amaliyotchi psixologi*

Annotatsiya: Bolaga tarbiyasida ota-onalar muhim o'rin tutadi. Bola shaxsini tarbiyalashda bugungi kunda oiladek ta'sirchan ijtimoiy institut yo'q oilada psixologik muhit qanchalik ijobiy bo'lsa bolalar tarbiyasi va saviyasi bo'lib voyaga yetishadi. Ushbu maqolada shu masalalar yoritilgan.

Kalit so'zlar: Barqaror va mustahkam oila, oila jamiyatning asosiy bo'g'ini, oila va ta'lim muassasalari, farzand.

KIRISH

O'zbek xalqi azaldan o'zining oilaparvarligi va bolajonligi bilan boshqa xalqlardan ajralib turadi. Bu esa albatta farzandga mehr qo'yish, ularning qornini to'q va ustuni but qilish o'z yo'li bilan, lekin bolalarimizni go'daklik chog'idan boshlab yuksak ma'naviyatli shaxs sifatida tarbiyalab, voyaga yetkazish doimo dolzarb ahamiyat kasb etgan.

Barqaror va mustahkam oilani shakllantirish uchun, unda oilaparvarlik an'analarini kuchaytirish, milliy urf-odatlarini zamon talablari asosida qayta o'rganib chiqib eng nodirlariga nisbatan yoshlarimizda ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning ta'sirchan vositalarini ishlab chiqish lozim. Bugungi kunda oiladek ta'sirchan ijtimoiy institut orqali bolalarda aynan shunday qadriyatlarga nisbatan e'tiqodni shakllantirish, va shu orqali oilaga nisbatan ijobiy axloqiy munosabatlarni hosil qilish dolzarb masalalardandir.

Shu muqaddas dargohda ma'naviy -axloqiy munosabatlarni vujudga keltirish va u orqali shaxsni sog'lom e'tiqodli, yangicha fikrlaydigan komil inson qilib tarbiyalash bugungi islohotlar davrida davlat ahamiyatiga molik masaladir. O'zbekiston hukumati oila masalalariga davlat siyosati darajasida bajarilishi lozim bo'lgan ustuvor vazifa sifatida qaraydi. Darhaqiqat, bola tarbiyasi o'ta nozik jarayon. Avvalo, tarbiyachining o'zi aniq bir maqsadni mujassamlashtirgan bo'lishi lozim.

Demokratik va insonparvarlik g'oyalari ham, milliy qadriyatlarimiz ustunligi asosida huquqiy tafakkur, ma'naviy ozuqalandirishda milliy istiqlol g'oyalari, mehnatga nisbatan muhabbat uyg'otish, barcha-barchasi aynan tarbiyada muvofiqlashadi. Vaholanki, shunday ekan oila tarbiyachisi hisoblanmish ota-onalar, bolalar bog'chalarida tarbiyachilar ham, mahalla fuqorolik jamiyati ham, maktab o'qituvchilari va voyaga yetmagan yoshlar bilan ishlash inspeksiylarining mas'ul xodimlari ham tarbiyada mas'uliyatli bo'lishlari lozim.

Aks holda, oilalarda arzimagan muammo ortida katta darz ketishga sababchi bo'lish va undagi hayotga bo'lgan ishonchni yo'qolishiga olib kelishi mumkin. Albatta, shaxs ongi va mafkurasining shakllanishida ijtimoiylashuvning asosiy maskanlari, ya'ni maktab, mahalla hamda keng jamoatchilik harakatlari darajada rol o'ynaydi. Ammo, shunga qaramasdan bolaning ijtimoiy yo'nalishi asosini oilaviy munosabatlar

belgilaydi. Shu o'rinda Buyuk alloma va mutafakkir vatandoshimiz Abu Ali Ibn Sino, fanning deyarli barcha sohalarida ijod qilib dovruc taratgan siymolardandir. Onaning dunyoqarashi kengligi, ma'naviy ma'rifiy boyligi, huquqiy savodxonligi, mafkuraviy tarbiyalanganligi, diniy ilmdan boxabarligi, tabiiy va ijtimoiy fanlarni bilish darajasi, xullas aqliy salohiyati qanchalik yuqori bo'lsa, farzandining ham kelajak imkoniyatlari shunchalik yuqori bo'ladi. Oqila, go'zal ayollar o'zlarining g'amxo'rliqi, mehribonligi, qalbi daryoligi bilan oiladagi, qolaversa, butun jamiyatdagi muvozanatni, poklik, halollik, samimiyat va adolat muhitini saqlab turadilar. Ma'lumki, har qanday bolada qaysi bir jihat bo'yicha qobiliyat berilgan bo'ladi. Boladagi qobiliyatni, ya'ni iqtidorini o'z vaqtida anglab, uni yuzaga chiqarish va to'g'ri yo'nalish berish ham avvalo onalarga bog'liq.

Chunki ulargina bola bilan ko'proq muloqotda bo'ladilar. Xat savodni chiqarishda ham dastavval ona mas'ul, qolaversa yosh bola ko'proq onaga ishonadi. Oqila ayol oila muhitini sog'lomlashtirish, tarbiya ishlariga ko'proq mas'ulligi bilan birga ota va farzandlar o'rtasida muloqotchi sifatida ham muhim rol o'ynaydi. Farzandlariga oilaning ustuni bo'lgan otani qanchalar kerakligini, ko'ziga tik boqmasligini, ota bilan oralarida doimo masofa saqlashlari lozimligini va shunga o'xshash bir qator hurmatga oid gaplarni uqtiradi. Otaga esa bolalarda bo'lgan zaruriyatlar haqida bildirib turadi.

Darhaqiqat, bizning qadriyatlarimizda otaga beriladigan nisbat juda yuqori. "Ota rozi xudo rozi" yoxud "Otang yotgan uyning tomiga ham chiqma" kabi purma'no naqlar bejizga aytilmagan. Uzoqni ko'ra bilgan ayol, o'z farzandlarini oldida turmush o'rtog'ining hurmatini doimo ibratli tarzda bir maromda saqlaydi. Bu esa o'z o'rnida, an'analarimizga ko'ra tarbiya jarayonining o'ta muhim jihatlardan biri sanaladi. Qadimgi Rim faylasufi Epiktet shunday deydi: Otaning qatiquq'lligi ajoyib dori: achchig'idan ko'ra shirini ko'p. Albatta, otaning oilada printsipiialligi va yetarlicha qatiquq'lligi, bolani intizomga o'rgatadi. Intizomga o'rgangan yosh bola, mehnatdan qochmaydi, o'ziga topshirilgan vazifalarni vaqtida ado etadi. Har bir ishga mas'uliyat bilan yondashadi.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, oilaviy an'analar, rasm-rusmlar va odatlar orqali yoshlarda ma'naviy-axloqiy munosabatlarni shakllantirish va dunyoqarashga aloqador tushunchalarni singdirishni ta'minlovchi ijtimoiy psixologik omillar va shart-sharoitlarni aniq bilish o'ta dolzarb va muhim vazifadir. Yoshlar dunyo, uning

sir-sinoatlari qatorida oila va nikoh, oilaga va insoniy munosabatlarga oid qadriyatlarning ma'no-mohiyatini bilish, nafaqat bilish, balki e'tiqod tariqasida qalbiga singdirishga ehtiyoj sezadi.

Lekin ayni shu taraqqiyot davrida uning ongini chalg'ituvchi ziddiyatlar va noto'g'ri stereotipli ustanovkalar ham shakllanib qolishi, zararli odat va ko'nikmalar shakllanib qolishi mumkin. Shu o'rinda oilaviy muhitning sog'lomligi, undagi azaliy qadriyatlarning milliy va umuminsoniy ma'naviyat tamoyillariga mosligi har bir o'g'il va qizda sog'lom dunyoqarash va oilaparvarlik sifatlarining kamol topishiga zamin bo'lib xizmat qiladi.

Zero, yoshlarda, ayniqsa, o'spirin yoshdagi bolalarda yot g'oyalarga nisbatan, ijtimoiy xulq normalariga zid yo'nalishlarga nisbatan mafkuraviy immunitetni shakllantirish, ularni eng ilg'or g'oyalarni to'g'ri idrok qilishlarida, oila ning jamiyatda tutgan muqaddas roli va uning Vatan, ona yurt tushunchalarida tarbiyalash mohiyatan pedagogik vazifadir. Shuningdek, ota-onalarning muayyan darajada pedagogik bilimlarga ega bo'lishlari zarur va ahamiyatlidir. Oila va ta'lim muassasalari o'rtasida tashkil etilgan hamkorlikning bosh g'oyasi ham ota-onalar uchun pedagogik yordam ko'rsatish desak ayni maqsadga muvofiq hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 30.10.2020 yildagi PF-6099-son,
“Sog'lom turmush tarzini keng tatbiq etish va ommaviy sportni yanada rivojlantirish choratadbirlari to'g'risida”
2. R. Arziqulov. Sog'lom turmush tarzi asoslari (Valeologiya) - O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, Toshkent-2009;
3. G.B. Shoumarov, I.O. Haydarov, N.A. Sog'inov; G'.B. Oila psixologiyasi: Akad. litsey va kasb-hunar kollejlari o'quvchilari uchun darslik T.: «Sharq», 2015. 296 b.;
4. V.M.Karimova. Oila psixologiyasi: Darslik. Pedagogika oliygozlari talabalari uchun // Muallif: - T.: -Fan va texnologiya, 2008. - 170 b.;
5. <https://yuz.uz/uz/news/mamlakatimiz-uchun-bitta-ajrim-ham-kop>
6. Abdurazzoqov , N., and M. Abdujalilov. “Sog'lom Oilaviy Munosabatlar Psixologik Himoya Sifatida”. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollar, vol. 1, no. 1, May 2022, pp. 476-8, <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5198>.